

tionem condonandi culpam venialem, et non alteri, unde inferimus idem potuisse facere cum una gratia habituali sola, et non cum alia.

14. *Quid de facto.* — Quocirca non solum reputamus certum, hoc esse possibile de potentia absoluta sine ulla umbra vel apparentia contradictionis, sed etiam probabilissimum credimus interdum fieri a Deo vel ex singulari privilegio, vel ex singulari benevolentia et gratia. Nam de martyrio affirmat D. Thomas, 3 p., quæst. 87, art. 4, ad 2, purgare hominem dormientem ab omni culpa veniali, ex eo solum quod voluntatem non invenit actualiter peccato veniali inhaerentem, etiamsi nullam attritionem prius habuisset, imo, etiamsi ad somnum cum proposito committendi peccatum aliquod veniale accessisset, ut Cajetanus notat. Talis ergo remissio fit per solam habitualem gratiam sub hac habituine data, vel auctam ex privilegio martyrii. Imo addit D. Thomas ibi hoc convenire martyrio, quia obtinet vim baptismi. Unde sentit idem esse de sacramento baptismi sentendum, si daretur dormienti, vel patienti phrenesim, similiter deposito; idemque erit si detur vigilanti et habenti attritionem de solis peccatis mortalibus, quia tantum de illis cogitat, et dolet de illis ex motivo illis tantum communi, et nullam habet actualem memoriam venialium peccatorum, neque ullam complacentiam vel displicientiam eorum, et idem fortasse potest accidere in aliis sacramentis. Et quidquid sit de facto, revera in tali modo remissionis nulla est repugnativa. Et eadem ratione, judico remitti posse peccatum veniale homini justo per solam illius attritionem, et valde probabile censeo ita etiam fieri, non proprie ex privilegio, sed ex providentia consentanea tali ordini gratiae. Nam, licet ille actus non habeat proportionem condignam ad illum effectum, spectatum solum quoad perfectionem conversionis, nihilominus in ratione meriti et satisfactionis potest illam habere, et illa satis est ut secundum ordinariam providentiam peccatum veniale remissibile sit per similes actus, ut in saepe allegata disp. late dixi.

15. *Solutio primæ rationis contrarie sententie.* — Ad rationem ergo contrarie sententie quoad illud primum dictum, concedimus gratiam habitualem non esse formam natura sua incompossibilem cum peccato veniali; negamus autem consequentiam, contra quam ad hominem jam institimus, quia eadem fieri

potest de gratia simul cum attritione. Dicimus ergo, licet habitualis gratia natura sua non habeat illam incompossibilitatem cum peccato veniali, posse Deum eam infundere vel augere cum habituine ad peccatum veniale tollendum, et tunc habere incompossibilitatem, non ratione sui, sed ratione voluntatis Dei efficaciter statuentis remittere veniale offensam illi cui talem gratiam tali modo seu titulo contulerit. Et hinc potest declarari quod supra diximus de gratia, ut remittente peccatum mortale, habere scilicet adjunctam condonationem Dei, in quo aliquam similitudinem habet cum remissione peccati venialis, et nihilominus magna intercedit differentia; nam remissio peccati mortalis non est gratuita respectu gratiae habitualis, sed connaturalis illi, et ideo inseparabilis illi secundum ordinariam legem, licet de potentia absoluta separari possit. Remissio autem venialis non est ita connaturalis gratiae habituali præcise sumptae, et absque actu, et ideo quando conceditur, est mere gratuita condonatio, vel miraculosa, vel ex speciali privilegio; et e converso, quando ab illa separatur, id est, quando gratia datur sine remissione peccati venialis, non est miraculum, sed ordinaria providentia mortalibus, quia tantum de illis cogitat, et dolet de illis ex motivo illis tantum communi, et nullam habet actualem memoriam venialium peccatorum, neque ullam complacentiam vel displicientiam eorum, et idem fortasse potest accidere in aliis sacramentis. Et quidquid sit de facto, revera in tali modo remissionis nulla est repugnativa. Et eadem ratione, judico remitti posse peccatum veniale homini justo per solam illius attritionem, et valde probabile censeo ita etiam fieri, non proprie ex privilegio, sed ex providentia consentanea tali ordini gratiae. Nam, licet ille actus non habeat proportionem condignam ad illum effectum, spectatum solum quoad perfectionem conversionis, nihilominus in ratione meriti et satisfactionis potest illam habere, et illa satis est ut secundum ordinariam providentiam peccatum veniale remissibile sit per similes actus, ut in saepe allegata disp. late dixi.

16. *Dictum secundum expellitur.* — Hinc ulterius falsum etiam censemus secundum dictum illius sententie, nimirus, non posse Deum etiam de potentia absoluta per solam attritionem, vel cum sola illa peccatum veniale remittere. Contrarium enim verum esse credimus. Sed ut sine aequivocatione sumatur, distinguemus illam particulam *solan*; potest enim opponi solum ad excludendam perfectionem contritionis, non vero consortium gratiae habitualis. Et ibi non sumitur in hoc sensu, nam omnes in hoc convenimus posse Deum remittere peccatum veniale per attritionem gratia habituali formatam, non solum de potentia absoluta, sed etiam de ordinata, saltem per sacramenta; solum nos addimus etiam extra sacramenta id facere. In quo obiter advertimus gratiam habitualem duobus modis posse conjungi cum attritione, uno modo consequenter tantum, id est, quod attritio antecedat vel tempore vel saltem natura, et sequatur gratia prima informans et delens peccata venialia, et hic modus contingit solum per sacramenta, quia cum sola attritione non potest prima gratia, nisi per sacramenta, obtineri, sub illis baptismum sanguinis comprehendendo, et de potentia ordinata loquendo;

nam de absoluta facile posset Deus idem sine sacramento facere, ut omnes fatentur, et est per se notum. Alio modo potest gratia habitualis conjungi attritioni, antecedendo in subiecto, et producendo illam, ita ut attritio statim in primo signo naturæ sit formata et viva, et tunc etiam sine sacramento per se, ac semper habet aliquem gradum gratiae consequentem, quia talis attritio est meritoria augmenti gratiae de condigno, quod augmentum statim dari credimus. Per illam ergo gratiam utroque modo conjunctam attritioni optime potest, etiam secundum legem ordinariam, remitti peccatum veniale, quia gratia, ut antecedit, reddit attritionem satisfactoriam, ac subinde meritoriam de condigno talis remissionis; ut vero aliquis gradus gratiae subsequitur ad illam attritionem, per illum expellitur veniale peccatum, quia ex merito talis actus cum illa habituine ac relatione a Deo infunditur, ut pie credimus propter rationem superioris datum.

17. *Veniale quando non possit per solam attritionem remitti.* — Alio modo sumitur particula *solan*, ad excludendam conjunctionem gratiae habitualis, quod duobus item modis potest intelligi: primo, ut particula illa excludat consortium gratiae, tam antecedentis quam consequentis. Et in hoc sensu certa erit illa secunda assertio de qua tractamus, si solum de potentia ordinata intelligeretur, quia in eo sensu non datur attritio sola, id est, separata ab habitu gratiae, nisi in eo qui est in peccato mortali, quia non datur status medius per parentiam gratiae et peccati mortalis; at vero peccatum veniale non remittitur sine mortali, nec mortale sine infusione gratiae; ergo nec veniale potest cum sola attritione remitti, si gratia non infundatur. Imo in hoc sensu est etiam hoc probabile de potentia absoluta; pendet autem ex illa quæstione, an possit unum peccatum sine alio remitti, quam hic disputare nolo, sed in dictum locum tomii quarti in tertiam partem illam remittere, ubi illam disputavi. Posset item Deus constitutus hominem in statu medio sine gratia et peccato mortali, et in illo, si venialiter peccaret, haberet locum dicta secunda assertio juxta mentem illius auctoris. Nos autem credimus quod, licet in tali statu contritio futura esset maxime proportionata dispositio ad obtinendam remissionem peccati venialis, ut per se clarum videtur, nihilominus potuisse Deum per solam attritionem illud remittere sine habitualis gratiae infusione. Probatur primo,

quia illud peccatum non includit privationem gratiae; ergo in hac parte non esset necessaria infusionis gratiae ad illius remissionem; aliunde vero Deus potest remittere culpam et offendam cum minori dispositione, vel interna renovatione quam sit necessaria ex natura rei; ergo etiam tunc posset id facere. Secundo probatur, quia nulla in hoc ostenditur repugnativa; ratio enim quæ pro illa sententia inducit non sibi constat, alioquin probaret non posse peccatum veniale remitti per attritionem simul cum gratia, quod falsum est. Et sequela patet, quia etiam non est simpliciter incompossibile peccatum veniale cum attritione simul et gratia. Quod si dicatur posse Deum ordinare gratiam intuitu attritionis ad remissionem peccati, replicatur quia etiam potest ordinare ipsammet attritionem, seu dare auxilium ad illam intuitu remittendi peccatum per illam; nulla enim est major repugnativa, ut in priori puncto fere in simili forma ratiocinatum est. Unde ad inconveniens quod infertur de remissione per extrinsecam condonationem, nunc distingue possumus; nam vel sensus illationis est, quod per solam extrinsecam condonationem remittatur peccatum, et hoc non sequitur, quidquid sit de qualitate consequentis. Vel est sensus quod non remittatur peccatum veniale sine illa condonatione, sed per quamdam internam renovationem de se minus sufficientem, habentem adjunctam gratuitam Dei remissionem, et sic concedimus sequelam, putamusque necessario esse consequens admittendum ab arguentie, ut in priori puncto late deductum est.

18. *Proponitur aliis loquendi modus de attritione.* — *Dubium.* — *Resolvitur.* — Alio tandem modo possumus loqui de sola attritione viva et formata, ac proinde conjuncta gratiae tanquam principio a quo manat, nullam tamen habente consequenter infusionem gratiae habitualis, seu alienus gradus ejus. Hic enim casus de potentia absoluta facilis est, et secundum alias opiniones etiam nunc aliquando contingit, ut si verum est non omnem actum bonum, etiam supernaturale, esse meritorium de condigno, nisi a charitate imperetur, vel si propter actum remissum non datur statim augmentum gratiae, licet sit meritorius ejus. Igitur etiam pro hoc casu videtur judicari impossibile, juxta illam secundam assertiōnē, remitti peccatum per solam attritionem, quia gratia quæ supponitur ad attritionem non fuit data intuitu attritionis, nec sub relatione ad peccatum veniale

excludendum, et ideo non potest esse forma expellens illud, nec habet incompossibilitatem cum illo, etiam adjuncta attritione, ac proinde, si non addatur interna renovatio per aliquam majorem gratiam, non poterit peccatum veniale expelli. Sed oppositum censeo verum, etiam in illo casu, sequiturque manifeste ex dictis; tum quia, etiamsi Deus non ordinaverit illam antecedentem gratiam ad peccati venialis remissionem, potuit ordinare ad illum effectum attritionem a tali gratia precedentem, quod satis est; tum etiam quia, licet Deus non ordinaverit illam gratiam tantquam formam expellentem peccatum, potuit illam ordinare ut principium attritionis, qua mediante expelleret peccatum, vel recte potuit illam ordinare, ut, licet sola non haberet incompossibilitatem cum peccato veniali, adveniente attritione, simul cum illa expelleret illud, jamque haberet incompossibilitatem cum illo; tum denique quia illa attritio formata, secundum veram sententiam, est meritoria de condigno, unde, licet fingamus non ita mereri gradum gratiae, ita ut statim detur, nihilominus potest esse meritoria remissionis venialis peccati, ita ut statim fiat; nulla est enim in hoc repugnantia. Imo, licet probabilitius sit statim dari augmentum gratiae, non constat illud augmentum concurrere aliquo modo ad remissionem venialis peccati, sed fortasse probabilitius est utrumque effectum simul et tantum concomitanter dari cum subordinatione, ita ut remissio venialis peccati sit quasi annexa augmentatione gratiae, quod quidem illi auctores significant, quando haec remissio per sacramentum fit; idem vero posset facile intelligi etiam extra sacramentum; tamen, licet admittamus de lege illam subordinationem, nihilominus probabile non est esse necessarium de potentia absoluta, et ideo sicut potest Deus utrumque effectum conferre homini justo per solam attritionem, sive cum sacramento, sive absque illo, ita posset conferre solam remissionem peccati venialis sine augmentatione gratiae, nam ex illa separatione nulla sequitur repugnantia, ut ostensum est. His ergo modis potest per solam attritionem haec remissio fieri. Immerito ergo in illa secunda assertione hoc dicitur impossibile.

19. *Tertium dictum et quartum Vazquez exponitur.* — De tertia assertione illius opinio nihil est quod dicamus, verissima enim est; destruit tamen duas priores, ut satis ostensum est. Et consequenter etiam non consonat cum quarta assertione, quam proinde

nos etiam non admittimus; putamus enim posse Deum veniale peccatum remittere, sine physica mutatione peccatoris. Imo hinc confirmamus similem resolutionem supra datam de peccato mortali. Nam in peccato veniali, ex his quae de facto conceduntur videtur id necessario sequi, multo magis quam in peccato mortali. Nam peccatum mortale de facto nunquam remittitur sine infusione alijus formae natura sua incompossibilis cum ipso peccato mortali, et ideo ex effectibus non possumus tanta probabilitate colligere, an possit peccatum mortale de potentia absoluta remitti sine tali forma, vel omnino sine tali mutatione physica. At vero peccatum veniale de facto remittitur sine forma natura sua incompossibili cum illo, utique per gratiam et attritionem, quae signifikat et simul sunt natura sua compossibilis cum peccato veniali. Et ideo magna probabilitate hinc colligimus posse Deum solum facere, quod cum illis formis facere potest; tum quia sicut illae formae sunt de se insufficientes, ita non sunt essentialiter necessariae; tum etiam quia, facta tota illa mutatione physica, adhuc peccatum veniale integrum perseverat, nisi Deus velit illud remittere, ac proinde voluntas Dei erit ad hoc sufficiens, si velit sola id facere; tum denique quia, sicut supra argumentabam, posse Deum facere cum sola gratia, vel cum sola attritione, quod potest facere cum ultraque simul, quia sicut unaquaque per se est insufficientis forma, ita et utraque simul, ideoque non est difficilis Deo vincere per pauca quam per multa, ita nunc argumentamur, sicut Deus potest remittere peccatum veniale cum una mutatione physica de se insufficiente, ita etiam posse illud remittere sine aliqua tali mutatione, quia quando causa secunda talis est, non est difficilis Deo sine illa quam cum illa facere quod vult.

20. *Refutatur illatio prima contrariae opinionis.* — *Resellitur secunda.* — Neque hinc sequitur quod inferebatur, illam non esse veram ablationem peccati venialis, sed occultationem, aut non imputationem, quia peccatum veniale manens habitualiter non est quid physicum, sed morale, et ideo, ut vere tollatur et penitus destruatur, non est necessaria mutatio realis et physica, sed moralis remissio per voluntatem Dei efficacem sufficit. Nam etiam ille auctor dicit sufficere relationem rationis additam gratiae, ut vere et radiciter expellat peccatum veniale, quod sine illa relatione expellere non posset, quia peccatum

inducit Augustin., tract. 72 in Joan. De hac vero posteriori parte diximus sufficienter in lib. praecedenti, capit. 13, in solutionibus argumentorum; neque hic aliquid addendum occurrit.

2. Animadvertisenda circa modum faciendi. —

Primum advertendum. — *Secundum.* — Circa priorem vero partem, imprimis adverto intelligentiam esse de modo physico realis productionis, qui in ordine ad nudam omnipotentiam consideratur; nam potest etiam fieri comparatio in morali modo qui in ordine ad virtutem justitiae vel misericordiae spectari potest, et de hoc nihil dixit D. Thomas, statim vero pauca dicemus. Secundo adverto comparationem esse intelligendam tantum ex genere. Ratio enim redditur, quia opus naturae includit creationem quae in modo agendi est maximum opus, quia est productio ex nihilo, quod non invenitur in tota latitudine operum gratiae; semper enim fit ex praesupposito subjecto. Et ita fit comparatio ex genere, id est, comparando supremum modum operandi in ordine naturae vel gratiae. Et in hoc tacite insinuat D. Thomas gratiam non produci per creationem, quod verissimum est, ut in sequenti libro dicemus. At vero si comparatio fiat inter singulos modos productorum utriusque ordinis, sic justificatio excedit sine dubio omnia opera naturae, excepta creatione. Nam inter modos operandi ex praesupposito subjecto, multo divinior et altior est productio gratiae, quam omnis productio rerum naturalium, etiam quoad modum, tum quia proxime accedit ad creationem, tum etiam quia non fit ex potentia naturali, sed obedientiali subjecti. Quae posterior ratio adeo praeeminet, ut possit non immerito dubitari de priori comparatione et praelatione creationis. Quia, licet creatio in hoc excedat, quod sit ab efficienti sine adminiculo subjecti, quod non habet gratiae productio, nihilominus non videtur esse minoris potentiae operari in subjecto et ex subjecto ultra naturalem capacitate ejus. Hoc autem non obstante, semper in creatione invenitur aliquis excessus, quia ut cunque subjectum concurrat, semper aliquo modo adjuvat; et forma quae in illo fit, non fit per se primo in quantum ens, sed ut tale ens, quia jam supponit in subjecto rationem entis. Alio vero modo comparat Chrysostomus, hom. 3 in epist. ad Heb., opus justificationis aliis operibus Dei, quatenus in illo efficaciter inducit liberum arbitrium, in aliis vero operibus non intervenit, et sic dicit esse ma-

CAPUT XXV.

UTRUM JUSTIFICATIO SIT MAXIMUM ET MIRACULOSUM OPUS DEI.

1. *Prior quæstio de comparatione gratiae proponitur.* — *Comparatio prima.* — Duas quæstiones in hoc titulo comprehendimus, quas tractavit D. Thomas in hac materia, d. q. 413, art. 9 et 10, et ideo ad illius complementum pauca in illorum articulorum expositionem hic adjicere visum est. Prior quæstio est de gradu excellentiae et perfectionis, quem inter opera Dei habet justificatio, ad quam explicandam necesse est comparare opus justificationis ad alia opera Dei. Tres autem sunt ordines operum Dei, scilicet, naturae, gratiae et unionis hypostaticæ, atque ita possunt plures comparationes fieri. Prima est inter justificationem et opera pertinentia ad ordinem naturalem. Ad quam comparationem sub disjunctione respondet D. Thomas. Nam possunt haec opera comparari vel in modo faciendi, vel in re facta. Et ex parte modi ait D. Thomas opus naturae esse majus ipsa justificatione; at ex parte ipsarum rerum quae in utroque ordine fiunt, dicit justificationem esse majus opus toto opere naturae, etiamsi ad creationem coeli et terræ comparatio fiat, et in eam sententiam